

دانشگاه پیام نور

حسابداری میانه ۲

(رشته حسابداری)

مهدی مشکی

عبدالکریم مقدم

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار ناشر

کتابهای دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف به صورت درسنامه، آزمایشی، قطعی، متون آزمایشگاهی، فرادری، و کمک درسی چاپ می شود. کتاب **درسنامه (د)** نخستین ثمره کوششهای علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و سرفصلهای مصوب تهیه می شود و پس از داوری علمی در گروههای آموزشی چاپ می شود. با دریافت بازخوردها و تجدید نظر صاحب اثر و اصلاح کتاب، درسنامه به صورت **آزمایشی (آ)** چاپ می شود. با دریافت نظرهای اصلاحی و متناسب با پیشرفت علوم و فناوری، صاحب اثر در کتاب تجدید نظر می کند و کتاب به صورت **قطعی (ق)** چاپ می شود. در صورت ضرورت، در کتابهای چاپ قطعی نیز می تواند تجدیدنظرهای اساسی به عمل آید.

متون آزمایشگاهی (م) متونی است که دانشجویان با استفاده از آن و راهنمایی مربیان کارهای عملی آزمایشگاهی را انجام می دهند. **کتابهای فرادری (ف)** و **کمک درسی (ک)** به منظور غنی تر کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه می شوند. کتابهای فرادری با تأیید معاونت پژوهشی و کتابهای کمک درسی با تأیید شورای انتشارات تهیه می شوند.

مدیریت تولید مواد و تجهیزات آموزشی

فهرست

پیشگفتار.....	یازده
فصل اول.....	
اوراق قرضه پرداختی.....	۱
مقدمه.....	۱
ماهیت اوراق قرضه.....	۲
دلایل سرمایه‌گذاری در اوراق قرضه.....	۳
انواع اوراق قرضه.....	۳
رده‌بندی اوراق قرضه.....	۵
ارزشیابی اوراق قرضه.....	۵
رابطه نرخ بهره اسمی و نرخ بهره بازار.....	۶
حسابداری اوراق قرضه به مبلغ اسمی.....	۸
حسابداری انتشار اوراق قرضه با صرف.....	۹
الف) استهلاك صرف اوراق قرضه به روش خط مستقیم.....	۹
ب) استهلاك صرف اوراق قرضه به روش نرخ بهره مؤثر.....	۱۰
حسابداری انتشار اوراق قرضه به کسر.....	۱۱
استهلاك کسر اوراق قرضه به روش خط مستقیم.....	۱۲
استهلاك کسر اوراق قرضه به روش نرخ بهره مؤثر.....	۱۲
مقایسه روش خط مستقیم و روش نرخ بهره مؤثر.....	۱۳
نحوه انعکاس اوراق قرضه در صورتهای مالی.....	۱۳
هزینه انتشار اوراق قرضه.....	۱۴
انتشار اوراق قرضه در فواصل زمانی بین تاریخهای پرداخت بهره.....	۱۴
بازخريد اوراق قرضه در تاريخ سررسيد.....	۱۵
بازخريد اوراق قرضه قبل از تاريخ سررسيد.....	۱۶
اوراق قرضه قابل تبديل به سهام.....	۱۷
روش ارزش دفتری.....	۱۸
روش ارزش بازار.....	۱۸
خودآزماینها.....	۱۹
فصل دوم.....	

۲۷	تشکیل شرکتهای سهامی
۲۷	مقدمه
۲۸	تعریف شرکت سهامی
۲۸	انواع شرکتهای سهامی
۲۹	تشکیل شرکتهای سهامی
۳۱	انواع سهام و ویژگیهای آن
۳۱	سهام بانام و بی نام
۳۱	سهام باارزش اسمی مشخص
۳۱	سهام بدون ارزش اسمی
۳۲	سهام عادی
۳۲	سهام ممتاز
۳۳	انواع سهام ممتاز
۳۹	روشهای فروش سهام در بازار
۳۹	فروش نقدی سهام
۴۰	فروش غیرنقدی سهام
۴۱	فروش سهام بر مبنای تعهد (پذیره نویسی)
۴۳	عملیات حسابداری مربوط به پذیره نویسی سهام
۵۰	نحوه انعکاس حسابهای مربوط به پذیره نویسی در ترازنامه
۵۰	هزینه های انتشار سهام
۵۱	مسائل خاص در ارتباط با فروش سهام
۵۳	خودآزماییها
	فصل سوم
۶۳	حقوق صاحبان سهام
۶۴	مقدمه
۶۴	الف) عوامل کاهنده سرمایه
۶۵	روشهای ثبت سهام خزانه
۶۵	روش قیمت تمام شده
۶۶	روش ارزش اسمی
۶۸	نحوه گزارشگری سهام خزانه
۶۹	عملیات حسابداری سهام خزانه بدون ارزش اسمی
۷۰	سهام خزانه اهدایی به شرکت
۷۲	ابطال سهام خزانه
۷۳	بازخرید و ابطال سهام ممتاز
۷۴	کاهش سرمایه به واسطه کاهش ارزش اسمی هر سهم
۷۴	کاهش اجباری سرمایه
۷۶	کاهش اختیاری سرمایه
۷۶	ب) عوامل افزایش سرمایه
۷۷	افزایش ارزش اسمی سهام موجود
۷۸	تبدیل بدهی به سرمایه
۷۹	انتشار سود سهمی
۷۹	انتشار سهام جدید با حق تقدم خرید سهام
۸۰	مزایای صدور گواهینامه حق تقدم

گواهینامه حق تقدم در خرید سهام به چه مبلغی باید بدهکار گردد؟	۸۱
الف) روش میانگین	۸۱
نحوه عملیات حسابداری در دفاتر سرمایه‌گذار	۸۴
نحوه عملیات حسابداری در دفاتر صادرکننده	۸۵
ب) روش ارزش نسبی	۸۶
روش عنوان شده در استاندارد حسابداری ملی	۸۷
گواهینامه حق خرید سهام	۸۹
ب) روش ارزش نسبی	۹۰
ج) روش تفاضلی	۹۲
طرحهای اختیار خرید سهام توسط کارکنان	۹۲
طرحهای اختیار خرید سهام بدون تخفیف تشویقی	۹۳
طرحهای اختیار خرید سهام با تخفیف تشویقی	۹۴
روش ارزش ذاتی	۹۵
روش ارزش متعارف	۹۷
عدم استفاده از اختیار خرید سهام	۹۸
حقوق ناشی از افزایش (تغییرات) ارزش سهام	۹۹
تبدیل سهام ممتاز به سهام عادی	۱۰۲
سهام وثیقه	۱۰۴
خودآزماییها	۱۰۵
فصل چهارم	
سود سهام، مراحل و روشهای پرداخت	۱۱۵
مفهوم سود سهام	۱۱۶
عوامل مؤثر بر سیاست تقسیم سود سهام	۱۱۶
انواع سهام	۱۱۶
سود نقدی سهام	۱۱۷
سود غیرنقدی سهام	۱۲۰
سود تعهد شده	۱۲۱
سود تصفیه	۱۲۲
سود سهمی	۱۲۳
نحوه ثبت عملیات حسابداری سود سهمی	۱۲۴
امتیاز پاره سهم	۱۲۷
تجزیه سهام	۱۲۹
عملیات حسابداری تجزیه سهام	۱۳۰
مقایسه تجزیه سهام با سود سهمی	۱۳۱
یک مورد خاص از تجزیه سهام	۱۳۲
تخصیص سود انباشته	۱۳۳
خودآزماییها	۱۳۵
فصل پنجم	
سود هر سهم	۱۴۷
مقدمه	۱۴۸
ساختار ساده سرمایه	۱۴۸
سود سهمی و تجزیه سهام	۱۵۰

گزارشگری سود هر سهم.....	۱۵۲
ساختار پیچیده سرمایه.....	۱۵۳
محاسبه سود هر سهم در ساختار پیچیده سرمایه.....	۱۵۶
ویژگی ضد تقلیل اوراق بهادار.....	۱۶۰
اثر تجزیه سهام و سود سهمی بر نسبت تبدیل اوراق بهادار.....	۱۶۲
روش سهام خزانة.....	۱۶۳
آزمون تقلیل/ ضد تقلیل سود هر سهم.....	۱۶۵
خودآزماییها.....	۱۶۸
پیوست فصل پنجم (برای مطالعه).....	۱۷۹
روش تعدیل شده سهام خزانة.....	۱۷۹
فصل ششم.....	
سرمایه گذاری بلند مدت در اوراق بهادار.....	۱۸۵
مقدمه.....	۱۸۶
سرمایه گذاری بلند مدت در اوراق قرضه.....	۱۸۷
حسابداری سرمایه گذاری در اوراق قرضه.....	۱۸۸
روشهای استهلاك (تخصیص) اضافه یا تخفیف بهای سرمایه گذاری.....	۱۹۰
تحصیل اوراق قرضه در فواصل زمانی بین تاریخهای پرداخت سود تضمین شده.....	۱۹۳
حسابداری اوراق قرضه در تاریخ سررسید.....	۱۹۷
فروش سرمایه گذاری در اوراق قرضه - قبل از سررسید.....	۱۹۸
اوراق قرضه قابل تبدیل به سهام.....	۲۰۰
سرمایه گذاری بلندمدت در سهام.....	۲۰۱
طبقه بندی سرمایه گذاریهای بلندمدت در سهام عادی.....	۲۰۲
انعکاس سرمایه گذاری به بهای تمام شده پس از کسر ذخیره کاهش دائمی ارزش.....	۲۰۳
انعکاس سرمایه گذاری بر حسب مبلغ تجدید ارزیابی.....	۲۰۵
مسائل خاص در رابطه با سرمایه گذاری در سهام.....	۲۰۸
دریافت سود سهمی.....	۲۰۸
تجزیه سهام.....	۲۰۸
دریافت سود سهام از محل منافع قبل از تحصیل.....	۲۰۸
نحوه برخورد با مجموعه سرمایه گذاریهای بلندمدت در پایان سال.....	۲۰۹
واگذاری و فروش سرمایه گذاری.....	۲۱۳
تغییر طبقه بندی سرمایه گذاری.....	۲۱۵
الف) تغییر طبقه بندی سرمایه گذاری از کوتاه مدت به بلندمدت.....	۲۱۵
ب) تغییر طبقه بندی سرمایه گذاری از بلندمدت به کوتاه مدت.....	۲۱۶
نسبت سرمایه گذاری در سهام بین ۲۰٪ تا ۵۰٪ باشد.....	۲۱۸
حسابداری سرمایه گذاری به روش ارزش ویژه.....	۲۲۰
مابه التفاوت و سرقتی در روش ارزش ویژه.....	۲۲۲
توقف شناسایی زیان در روش ارزش ویژه.....	۲۲۸
ج) نسبت سرمایه گذاری در سهام بیش از ۵۰٪ باشد.....	۲۳۰
خودآزماییها.....	۲۳۰
پیوست اول - تغییر روش ثبت سرمایه گذاری.....	۲۴۱
تغییر از روش ارزش ویژه به روش بهای تمام شده.....	۲۴۱
تغییر از روش ارزش ویژه به روش تجدید ارزیابی.....	۲۴۲

۲۴۲	تغییر از سایر روشها به روش ارزش ویژه.....
۲۴۶	پیوست دوم - مقایسه تطبیقی بیانیه شماره ۱۱۵ با بیانیه ۱۵.....
۲۵۰	پیوست سوم - سپرده سرمایه‌گذاری وجوه استهلاکی.....
	فصل هفتم
۲۵۵	صورت جریانهای نقدی
۲۵۶	مقدمه.....
۲۵۶	سیر تاریخی.....
۲۵۷	ویژگی و مزایای صورت جریانهای نقدی.....
۲۵۸	شکل و محتوای صورت جریان نقدی.....
۲۵۸	مفهوم وجه نقد.....
۲۵۹	فعالیت‌های عملیاتی.....
۲۶۰	روش مستقیم.....
۲۶۱	روش غیرمستقیم.....
۲۶۳	مقایسه روشهای مستقیم و غیرمستقیم.....
۲۶۳	بازده سرمایه‌گذاریها و سودپرداختی بابت تأمین مالی.....
۲۶۵	دلایل تعدیل صرف (اضافه بهاء) و یا کسر (تخفیف بهای) اوراق قرضه.....
۲۶۶	پرداختی بابت مالیات بر درآمد.....
۲۶۶	فعالیت‌های سرمایه‌گذاری.....
۲۶۷	فعالیت‌های تأمین مالی.....
۲۶۷	فعالیت‌های سرمایه‌گذاری و تأمین مالی بدون تأثیر در وجه نقد.....
۲۷۲	موارد خاص در گزارشگری صورت جریانهای نقدی.....
۲۷۹	جریانهای نقدی استثنایی.....
۲۸۰	جریانهای نقدی غیرمترقبه.....
۲۸۱	خودآزماییها.....
	فصل هشتم
۲۹۱	تهیه صورتهای مالی از روی مدارک ناقص
۲۹۱	مقدمه.....
۲۹۲	محدودیت‌های سیستم دفترداری یکطرفه.....
۲۹۲	تهیه و تنظیم ترازنامه از روی مدارک ناقص.....
۲۹۳	محاسبه سود خالص از روی مدارک ناقص.....
۳۰۰	تبدیل سیستم یکطرفه به سیستم دوطرفه.....
۳۰۰	خودآزماییها.....
	فصل نهم
۳۰۳	تجزیه و تحلیل صورتهای مالی
۳۰۴	مقدمه.....
۳۰۵	صورتهای مالی.....
۳۰۶	تجزیه و تحلیل افقی.....
۳۰۸	تجزیه و تحلیل عمودی.....
۳۰۹	تجزیه و تحلیل نسبتهای مالی.....
۳۱۰	نسبتهای نقدینگی.....
۳۱۲	نسبتهای اهرمی مالی.....
۳۱۴	نسبتهای فعالیت.....

۳۱۷	نسبتهای سودآوری.....
۳۲۰	تفسیر و استفاده از نسبتهای مالی.....
۳۲۲	تجزیه و تحلیل روندها.....
۳۲۳	تجزیه و تحلیل بدون صورتهای مالی.....
۳۲۴	خودآزماییها.....
۳۳۱	جدول ارزش فعلی.....
۳۳۹	واژه نامه انگلیسی به فارسی.....
۳۴۵	منابع.....

پیشگفتار

به نام آنکه جان را فکرت آموخت چراغ دل به نور جان برافروخت

آشنایی عمیق و دقیق با مفاهیم و روشهای پذیرفته شده و جدید حسابداری و در عین حال تسلط عمیق بر شیوه‌ها و استانداردهای بومی شده آن، از جمله اهداف اصلی در نگارش کتاب حسابداری میانه ۲ بوده است. در این راستا، تلاش فراوانی گردیده است تا در عین طرح مباحث علمی و به روز حسابداری مالی در چارچوب سرفصلهای مشخص شده از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی، به بحث و بررسی رویکردهای ارائه شده در استانداردهای حسابداری ایران نیز پرداخته شود تا در عین اینکه به بهای توجه به استانداردهای مزبور، از بیان روشهای دیگری که در این حوزه قابلیت طرح و تعمق را دارد، غفلت نگردد، بلکه به بهانه پرداختن به مباحث حسابداری، کارکردهای اجرایی و ملی آن نیز به فراموشی سپرده نشود.

در نگارش کتاب، سعی بر آن بوده که به اهداف و سیستم آموزشی دانشگاه و از جمله سیاست کتاب محوری آن توجه شده و با طرح مثالها و ارائه توضیحات لازم، مطالب تا حد امکان به گونه‌ای ساده و قابل فهم بیان گردد.

در نهایت با قدردانی و سپاس فراوان از کلیه اساتید و مدرسان، دانشجویان و دیگر علاقه‌مندان حسابداری که این کتاب را مورد مطالعه قرار می‌دهند، تقاضا دارد مؤلفان را از پیشنهادها و انتقادهای سازنده و تأثیرگذار خود بی‌بهره نگذاشته و نقطه نظرات اصلاحی خود را به واسطه ناشر و یا به طور مستقیم با وبلاگ

www.accpnu1.blogfa.com مطرح نموده و نویسندگان را در روند بهبود کیفی کتاب در چاپهای بعدی کمک نمایند.

عبدالکریم مقدم - مهدی مشکی
(اعضای هیئت علمی دانشگاه پیام نور)

فصل اول

اوراق قرضه پرداختنی

هدف کلی

آشنایی با اوراق قرضه پرداختنی

اهداف رفتاری

- از شما انتظار می‌رود پس از مطالعه این فصل بتوانید :
- مفهوم اوراق قرضه را شرح دهید.
- علل سرمایه‌گذاری در اوراق قرضه را بیان نمایید.
- انواع اوراق قرضه را بشناسید.
- رده‌بندی اوراق قرضه را توضیح دهید.
- منظور از خرید و فروش اوراق قرضه با صرف یا کسر را شرح دهید.
- مستهلک کردن کسر یا صرف را به روش خط مستقیم و روش بهره مؤثر بیان کنید.
- بازخرید اوراق قرضه در تاریخ سررسید یا قبل از آن را توضیح دهید.
- اوراق قرضه قابل تبدیل به سهام و نحوه عمل حسابداری آن را بیان نمایید.

مقدمه

در این فصل یکی از روش‌های تأمین مالی یعنی استقراض از طریق انتشار اوراق قرضه مورد بررسی قرار می‌گیرد و ضمن این بحث انواع مختلف اوراق قرضه و ویژگیهای آن، حسابداری انتشار اوراق قرضه در شرایط گوناگون، وجود صرف یا کسر اوراق قرضه،

حسابداری پرداخت بهره اوراق قرضه و بازخرید اوراق قرضه در سررسید یا قبل از سررسید بیان می‌شود. سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان با خرید اوراق قرضه در زمره طلبکاران واحد تجاری قرار می‌گیرند و دارندگان اوراق قرضه سرمایه‌گذارانی هستند که مایل به قبول مزایا و مخاطرات ناشی از تملک بخشی از واحد تجاری، به عنوان سهامدار نمی‌باشند. در عوض آنان بازدهی براساس نرخ بهره تعیین شده قبلی و اطمینان از دریافت مبلغ سرمایه‌گذاری در تاریخ سررسید را ترجیح می‌دهند. در ایران به موجب قانون اساسی مطالبه بهره گردیده است و معاملات براساس قراردادهای اسلامی صورت می‌پذیرد. اگر واحد تجاری ورشکست شود مطالبات طلبکاران، قبل از توزیع دارایی‌ها بین صاحبان سهام واریز می‌شود لذا از نظر دارندگان اوراق قرضه خطر از دست دادن سرمایه‌گذاری اولیه کمتر از سهامداران است. واحدهای تجاری بخش عمده‌ای از دارایی‌های خود را از محل وجوه حاصل از انتشار اوراق قرضه تحصیل می‌نمایند.

ماهیت اوراق قرضه

قرارداد مربوط به صدور اوراق قرضه بیانگر تعهد تجاری صادرکننده دایر بر پرداخت اصل مبلغ اوراق قرضه (ارزش اسمی) در سررسید (تاریخی مشخص در آینده) و سود تضمین شده (بهره) اوراق قرضه در طول مدت قرارداد به طور ادواری و به شکل درصدی از ارزش اسمی اوراق قرضه است. نرخ اوراق قرضه عامل مهمی در جلب سرمایه‌گذاری است زیرا نرخ سود تضمین شده اوراق قرضه به نحوی تعیین می‌شود که واحد صادرکننده بتواند در اسرع وقت وجوه لازم برای تأمین مالی خود را از طریق فروش این اوراق تحصیل نماید. بازدهی اوراق قرضه از دیدگاه واحد سرمایه‌گذار ممکن است با هزینه موثر بهره اوراق قرضه از دیدگاه صادرکننده اوراق قرضه متفاوت باشد به این دلیل که ممکن است در یک تاریخ معین اوراق قرضه با نرخ‌های متفاوت منتشر شده باشد.

نرخ سود تضمین شده اوراق قرضه به شکل سالانه بیان می‌شود اما این سود تضمین شده می‌تواند براساس فواصل زمانی شش ماهه پرداخت شود. اوراق قرضه ممکن است دارای ویژگی قابلیت تبدیل به سهام بوده یا بازپرداخت اصل و فرع آن توسط اشخاص ثالث تضمین شده باشد یا پرداخت سود تضمین شده آن منوط به

تحصیل سود عملیاتی توسط واحد صادرکننده باشد، دارندگان اوراق قرضه مانند سایر اعتباردهندگان به واحد تجاری، تنها به دریافت سود تضمین شده و اصل مبلغ اوراق قرضه در سررسید، محق می‌باشند و به هیچ وجه حق دخالت در امور واحد تجاری یا مشارکت در منابع آن را ندارند.

دلایل سرمایه‌گذاری در اوراق قرضه

مؤسسات به دلایل مختلف از قبیل گسترش انبار، توسعه کارخانه و وجوه نقد فراوانی جمع‌آوری می‌کنند و به دو دلیل عمده این مؤسسات ممکن است وجوه نقد خود را در اوراق قرضه سرمایه‌گذاری نمایند:

۱. نرخ بهره اوراق قرضه بیشتر از سپرده‌های بانکی و نیز اوراق بهادار دولتی است.

۲. اوراق قرضه نسبت به سهام از اطمینان بیشتری برخوردار است. سود سهام فقط با تصویب مجمع عمومی قابل پرداخت است اما مبلغ بهره اوراق بهادار باید در هر سال پرداخت گردد علاوه بر این در زمان تصفیه بدهی‌ها نسبت به حقوق صاحبان سرمایه اولویت پرداخت دارند.

انواع اوراق قرضه

انواع اوراق قرضه را باتوجه به ویژگیهای آن می‌توان به شرح زیر طبقه‌بندی نمود:

الف) اوراق قرضه بانام و بی‌نام: خریداران اوراق قرضه اجباری به نگهداری اوراق تا تاریخ سررسید ندارد زیرا این اوراق، اوراق قابل مبادله‌ای است که ممکن است در بورس اوراق بهادار خرید و فروش شود. انتقال مالکیت اوراق قرضه بستگی به این دارد که اوراق قرضه با نام^۱ (ثبت شده) یا بی‌نام^۲ باشد. اوراق قرضه با نام در وجه شخص معینی صادر و نام خریدار در دفاتر واحد تجاری ثبت می‌گردد. هنگامی که دارنده این اوراق نسبت به فروش آن اقدام کند واحد تجاری صادرکننده، آن را باطل و اوراق قرضه جدیدی را با نام خریدار جدید صادر می‌نماید لذا در اختیار داشتن

1. Registered bonds
2. Bearer bonds

اوراق قرضه با نام به تنهایی دلیل مالکیت آن نیست در صورتی که اوراق قرضه بی نام، با نام خریدار معینی مشخص نشده و دارنده آن مالک آن تلقی می گردد.

ب) **اوراق قرضه تضمین شده^۱ و تضمین نشده^۲**: برخی از دارایی های واحد تجاری مانند اموال غیر منقول ممکن است به عنوان وثیقه جهت بازپرداخت اوراق قرضه قرار گیرد اگر واحد تجاری نتواند مبالغ اوراق قرضه را بازپرداخت نماید ممکن است دارایی های مورد وثیقه فروخته شود و وجوه حاصل صرف بازپرداخت مبلغ اوراق مزبور شود. برخی از اوراق قرضه تضمین نشده می باشد و وثیقه آن تنها اعتبار کلی واحد تجاری است و البته ممکن است اوراق قرضه تضمین نشده برخی از واحدهای تجاری از اوراق قرضه تضمین شده واحدهای تجاری دیگر معتبرتر باشد زیرا احتمال خطر اوراق قرضه اساساً به قدرت مالی و ارزش اعتباری واحد تجاری صادرکننده بستگی دارد.

پ) **اوراق قرضه قابل تبدیل^۳**: برخی از اوراق قرضه دارای شرایطی است که به دارنده آن امکان می دهد که اوراق قرضه را به تعداد معینی از سهام عادی واحد تجاری صادرکننده اوراق مزبور تبدیل نماید. اگر واحد تجاری بتواند وجوه استقراضی را به نحوی سودآور سرمایه گذاری نماید ارزش سهام عادی آن افزایش خواهد یافت در این صورت دارنده اوراق قرضه می تواند اوراق خود را با سهام عادی واحد تجاری صادرکننده که دارای ارزش بیشتر از مبلغ تعیین شده است معاوضه نماید. اعتبار تبدیل اوراق قرضه به سهام عادی از لحاظ شخصی که مایل به تقبل مخاطرات کم و بازده معین می باشد و در ضمن تمایل به استفاده از افزایش قیمت سهام عادی نیز دارد، قابل توجه است.

ت) **اوراق قرضه سریال^۴**: اوراق قرضه ای که در یک تاریخ معین صادر می گردد اما تاریخ های سررسید گوناگونی دارد را اوراق قرضه سریال می نامند. در تاریخ صدور اوراق قرضه، واحد تجاری صادرکننده، همه وجوه استقراضی را دریافت اما بازپرداخت آن را بین سالیان متعدد توزیع می کند به عنوان مثال بازپرداخت بخشی از اوراق قرضه پس از چهار سال، پنج سال یا سایر تاریخهای دیگر صورت می پذیرد. سرمایه گذاران

1. Secured bonds
2. Unsecured bonds
3. Convertible bonds
4. Serial bonds

هم باتوجه به مقاصد خود می‌توانند اوراق قرضه دارای تاریخ سررسید زودتر یا دیرتر را خریداری کنند. به اوراق قرضه سریال ، اوراق قرضه دارای سررسید متوالی نیز گویند.

رده‌بندی اوراق قرضه

سطوح مختلف احتمال خطر در میان فرصتهای سرمایه‌گذاری، موجب نرخهای متفاوت بازده سرمایه‌گذاری می‌شود. سرمایه‌گذارانی که اوراق قرضه دولتی را خریداری می‌کنند این تصور را دارند که وجوه سرمایه‌گذاری خود را یقیناً در تاریخ سررسید دریافت خواهند داشت لذا این افراد ممکن است نرخ بازده کمتری را به دلیل احتمال خطر قبول کنند. واحدهای تجاری بزرگ و با قدرت مالی زیاد معمولاً توانایی بیشتری برای بازپرداخت به موقع بدهی‌های خود در مقایسه با واحدهای تجاری کوچک و نسبتاً ضعیف دارند به این صورت احتمال عدم پرداخت^۱ اوراق قرضه واحدهای تجاری ضعیف بیشتر از واحدهای تجاری موفق است لذا سرمایه‌گذاران برای اوراق قرضه واحدهای تجاری ضعیف ، نرخ بهره بیشتری را در مقایسه با واحدهای تجاری قوی مطالبه می‌کنند به‌طورکلی هر چه احتمال خطر عدم پرداخت اوراق بیشتر باشد نرخ بهره مورد انتظار نیز بیشتر خواهد بود. اوراق قرضه هنگامی پرداخت نشده تلقی می‌گردد که صادرکننده آن توانایی پرداخت بهره یا اصل آن را در تاریخهای تعیین شده نداشته باشد.

ارزشیابی اوراق قرضه

ارزش اوراق قرضه تابع عوامل مختلفی نظیر نرخ بهره اسمی ، نرخ بهره بازار ، تاریخ سررسید اوراق قرضه و فاصله زمانی تاریخهای پرداخت سود می‌باشد. براین اساس ، می‌توان قیمت اوراق قرضه را بر حسب تنزیل مبلغ مربوط به ارزش اسمی اوراق قرضه و سودهای متعلق به آن که بر مبنای نرخ بهره بازار انجام می‌گردد ، به دست آورد. به عبارت دیگر قیمت فروش اوراق قرضه معادل ارزش فعلی مبالغ سود تضمین شده و ارزش اسمی آن خواهد بود که به شرح زیر قابل محاسبه می‌باشد :

$$pv = \frac{A_1}{(1+i)^1} + \frac{A_2}{(1+i)^2} + \dots + \frac{A_n}{(1+i)^n} + \frac{F}{(1+i)^n}$$

1: Default

در رابطه فوق :

$PV =$ ارزش فعلی جریانهای نقدی مورد انتظار (ارزش اوراق قرضه)

$A =$ مبالغ بهره پرداختی (محاسبه شده بر حسب نرخ بهره اسمی)

$I =$ نرخ بهره بازار (نرخ بهره مؤثر)

$F =$ ارزش اسمی اوراق قرضه در تاریخ سررسید

$n =$ تعداد دفعات پرداخت بهره می باشد.

جهت سهولت در انجام محاسبات مربوط به ارزش فعلی سودهای تضمین شده (بهره) پرداختی می توان از رابطه زیر نیز استفاده کرد :

$$A = \left[\frac{(1+i)^n - 1}{(1+i)^n \times i} \right] \times PV$$

ارزش فعلی مبالغ سود تضمین شده

رابطه نرخ بهره اسمی و نرخ بهره بازار

بین نرخ بهره اسمی و نرخ بهره بازار سه وضعیت قابل پیش بینی است :

الف) نرخ بهره اسمی مساوی با نرخ بهره بازار باشد.

ب) نرخ بهره اسمی بیشتر از نرخ بهره بازار باشد.

ج) نرخ بهره اسمی کمتر از نرخ بهره بازار باشد.

در حالت اول ، تساوی دو نرخ بهره اسمی و بازار منجر به تساوی قیمت فروش (بازار) اوراق قرضه با ارزش اسمی آن می شود. در وضعیت دوم که نرخ بهره اسمی اوراق قرضه بیشتر از نرخ بهره بازار یا متوسط نرخ سودی است که سایر صادرکنندگان اوراق قرضه پرداخت می کنند ، قیمت فروش اوراق قرضه نیز بیشتر از ارزش اسمی آن محاسبه شده و در نهایت در حالت سوم ، پایین بودن نرخ بهره اسمی به نرخ بهره بازار منجر به این می شود که قیمت فروش اوراق قرضه نیز کمتر از ارزش اسمی آن باشد. اصولاً بین نرخ بهره بازار و قیمت فروش اوراق قرضه رابطه معکوس وجود داشته و افزایش نرخ مزبور منجر به کاهش قیمت فروش اوراق قرضه می شود.

مثال ۱-۱ شرکت سهامی شیوا در تاریخ ۱۳/۵/۱۳۰۵ اقدام به انتشار ۳۰۰ برگ اوراق قرضه ده هزار ریالی ۱۲٪ به سررسید ۱۳/۵/۱۳۰۹ نمود. سود تضمین شده اوراق قرضه

هر ۶ ماه یکبار در تاریخهای ۵/۱ و ۱۱/۱ هر سال قابل پرداخت می‌باشد. با فرض آنکه نرخ بهره بازار :

الف) ۱۲٪ ب) ۱۰٪ ج) ۱۴٪

باشد ، محاسبات مربوط به قیمت فروش اوراق قرضه و نیز ثبتهای حسابداری لازم می‌تواند به شرح زیر انجام گردد :

فرض الف. نرخ بهره بازار معادل ۱۲٪ (مساوی با نرخ بهره اسمی) می‌باشد قبل از انجام هر محاسبه‌ای ، به لحاظ تساوی نرخ بهره اسمی با نرخ بهره بازار می‌توان نتیجه گرفت که باید قیمت فروش اوراق قرضه با ارزش اسمی آن مساوی باشد. جهت اثبات مدعا ، محاسبات به شرح زیر می‌تواند انجام گردد :

$$\begin{aligned} \text{ارزش فعلی مبلغ اسمی اوراق قرضه} &= (3/000/000 \times \frac{1}{(1+0.12)^8}) = 1/882/237 \\ \text{ارزش فعلی سودهای تضمین شده} &= (180/000 \times \frac{(1+0.12)^8 - 1}{(1+0.12)^8 \times 0.12}) = 1/117/763 \\ \text{قیمت فروش اوراق قرضه (ارزش فعلی)} &= \frac{1/882/237 + 1/117/763}{3/000/000} \end{aligned}$$

جهت انجام محاسبات فوق لازم است ابتدا مبلغ سود تضمین شده قابل پرداخت به‌ازای یک دوره ۶ ماهه که در این مثال معادل ۱۸۰/۰۰۰ ریال (۱۲٪ × ۳/۰۰۰/۰۰۰) می‌باشد را با استفاده از نرخ بهره اسمی به‌دست آورد. در مرحله بعدی ارزش فعلی مبلغ مزبور با استفاده از نرخ بهره بازار محاسبه و با ارزش فعلی مبلغ اسمی جمع گردد. **فرض ب.** نرخ بهره بازار ۱۰٪ (کمتر از نرخ بهره اسمی) باشد.

باتوجه به اینکه نرخ بهره اسمی بزرگتر از نرخ بهره بازار می‌باشد ، لذا قیمت فروش اوراق قرضه باید بیشتر از مبلغ اسمی آن محاسبه گردد :

$$\begin{aligned} \text{ارزش فعلی مبلغ اسمی اوراق قرضه} &= (3/000/000 \times \frac{1}{(1+0.10)^8}) = 2/030/518 \\ \text{ارزش فعلی سودهای تضمین شده} &= (180/000 \times \frac{(1+0.10)^8 - 1}{(1+0.10)^8 \times 0.10}) = 1/163/378 \\ \text{قیمت فروش اوراق قرضه (ارزش فعلی)} &= \frac{2/030/518 + 1/163/378}{3/193/896} \end{aligned}$$

در حالت فوق اوراق قرضه به مبلغی بیشتر از ارزش اسمی آن یعنی به صرف فروخته خواهد شد. به عبارت دیگر در حالت مزبور می توان عنوان نمود که اوراق قرضه

به نرخ $۱۰۶ \times \left(\frac{۳۱۹۳۸۹۶}{۳/۰۰۰/۰۰۰} \times ۱۰۰ \right)$ واگذار شده است.

فرض ج . نرخ بهره بازار ۱۴٪ (بیشتر از نرخ بهره اسمی) باشد.

در این حالت به لحاظ آن که نرخ بهره اسمی کمتر از نرخ بهره بازار می باشد ، لذا قیمت فروش اوراق قرضه باید کمتر از ارزش اسمی آن محاسبه گردد :

$$\text{ارزش فعلی مبلغ اسمی اوراق قرضه} = \left(\frac{۱}{(1+ZV)^A} \times \frac{۳/۰۰۰/۰۰۰}{۱/۷۴۶/۰۲۷} \right)$$

$$\text{ارزش فعلی سودهای تضمین شده} = \left(\frac{(1+ZV)^A - 1}{(1+ZV)^A \times ZV} \times \frac{۱۸۰/۰۰۰}{۱/۰۷۴/۸۳۳} \right)$$

$$\text{قیمت فروش اوراق قرضه (ارزش فعلی)} = \frac{۲/۸۲۰/۸۶۰}{۲/۸۲۰/۸۶۰}$$

در این حالت برخلاف حالت قبلی، اوراق قرضه به مبلغی کمتر از ارزش اسمی آن یعنی به کسر فروخته خواهد شد. به عبارت دیگر در این وضعیت اوراق قرضه به

نرخ $۹۴ \times \left(\frac{۲/۸۲۰/۸۶۰}{۳/۰۰۰/۰۰۰} \times ۱۰۰ \right)$ واگذار شده است.

حسابداری اوراق قرضه به مبلغ اسمی

در صورتی که اوراق قرضه به ارزش اسمی منتشر گردد (نرخ بهره اسمی با نرخ بهره بازار مساوی باشد) لازم است حساب موجودی نقد معادل ارزش اسمی اوراق قرضه منتشر شده بدهکار گردد. با استفاده از اطلاعات مثال شرکت سهامی شیوا ، ثبتهای دفتر روزنامه برای یکسال اول (از ۵/۵/۱ تا ۶/۵/۱) به شرح زیر انجام خواهد شد.

۳/۰۰۰/۰۰۰	اوراق قرضه پرداختنی	۵/۵/۱ بانک
۳/۰۰۰/۰۰۰		۵/۱۱/۱ هزینه بهره
۱۸۰/۰۰۰	بانک	۵/۱۲/۲۹ هزینه بهره $(۱۸۰۰۰۰ \times ۲/۶)$
۶۰/۰۰۰	بهره پرداختنی	۶/۵/۱ هزینه بهره $\left(۱۸۰۰۰۰ \times \frac{۴}{۶} \right)$
۱۲۰/۰۰۰		بهره پرداختنی
۶۰/۰۰۰	بانک	
۱۸۰/۰۰۰		

حسابداری انتشار اوراق قرضه با صرف

در صورتی که اوراق قرضه‌ای به مبلغی بیشتر از ارزش اسمی و یا به مبلغی کمتر از ارزش اسمی منتشر گردد، هرگونه اختلاف در قالب صرف و یا کسر اوراق باید تا تاریخ سررسید و به روشی معقول و در راستای عمل به اصل تقابل درآمد و هزینه، مستهلک گردد.

روشهای استهلاك (تخصیص) صرف یا کسر اوراق قرضه

جهت استهلاك صرف یا کسر اوراق قرضه دو روش قابل استفاده می‌باشد:

الف) روش خط مستقیم^۱ ب) روش نرخ بهره مؤثر^۲

الف) استهلاك صرف به روش خط مستقیم: در روش خط مستقیم، در هر یک از دوره‌های پرداخت بهره، مبلغ یکسانی از صرف یا کسر اوراق قرضه کاسته شده و به هزینه بهره تخصیص می‌یابد. مبلغ استهلاك صرف یا کسر اوراق قرضه از حاصل تقسیم مانده حسابهای مزبور به تعداد دفعات پرداخت بهره در طول فاصله زمانی انتشار تا تاریخ سررسید، قابل محاسبه می‌باشد.

استهلاك صرف اوراق قرضه با بدهکار کردن حساب مزبور انجام و باعث کاهش ارزش دفتری اوراق قرضه و تعدیل آن می‌گردد. به گونه‌ای که در تاریخ سررسید ارزش دفتری اوراق قرضه (به واسطه حذف مانده صرف اوراق قرضه) با مانده ارزش اسمی اوراق قرضه مساوی می‌شود.

ثبت انتشار اوراق قرضه با فرض آن که نرخ بهره بازار ۱۰٪ و کمتر از نرخ بهره اسمی است، به شرح زیر انجام خواهد شد:

۵/۵/۱ بانک

۳/۱۹۳/۸۹۶

۳/۰۰۰/۰۰۰

اوراق قرضه پرداختنی

۱۹۳/۸۹۶

صرف اوراق قرضه پرداختنی

استهلاك صرف اوراق قرضه به روش خط مستقیم:

۱۵۵/۷۶۳	۵/۱۱/۱ × هزینه بهره
۲۴/۲۳۷	صرفه اوراق قرضه (۸/۱۹۳۸۹۶)
۱۸۰/۰۰۰	بانک
۵۱۹۲۱	۵/۱۲/۲۹ × هزینه بهره
۸۰۷۹	صرفه اوراق قرضه (۶/۲۴۲۳۷ × ۲)
۶۰/۰۰۰	بهره پرداختنی
۱۰۳۸۴۲	۶/۵/۱ × هزینه بهره
۱۶۱۵۸	صرفه اوراق قرضه (۴/۲۴۲۳۷ × ۶)
۶۰/۰۰۰	بهره پرداختنی
۱۸۰/۰۰۰	بانک

همانگونه که در ثبتهای فوق نیز ملاحظه می شود فرایند استهلاك باعث کاهش مبلغ هزینه بهره قابل شناسایی می شود. همچنین در روش خط مستقیم هزینه بهره به عنوان رقم مابه التفاوت از اختلاف دو طرف ثبت به دست می آید.

ب) استهلاك صرفه اوراق قرضه به روش نرخ بهره مؤثر : در روش نرخ بهره مؤثر، جهت محاسبه استهلاك صرفه اوراق قرضه، لازم است ارزش دفتری اوراق قرضه در هر دوره پرداخت (ارزش اسمی اوراق قرضه به علاوه صرفه مستهلك نشده) در نرخ بهره بازار (تعديل شده بر حسب دروه پرداخت) ضرب شود تا هزینه بهره دوره مربوطه به دست آید. سپس از تفاضل هزینه بهره و بهره پرداختی، می توان استهلاك صرفه اوراق قرضه را محاسبه نمود :

نرخ بهره بازار × (مانده صرفه مستهلك نشده + ارزش اسمی اوراق قرضه) = هزینه بهره

هزینه بهره - بهره پرداختی = استهلاك صرفه اوراق قرضه

با فرض استفاده از روش نرخ بهره مؤثر، ثبتهای مربوط به استهلاك صرفه اوراق قرضه در مثال شرکت شیوا برای سال اول به شرح زیر انجام خواهد شد (ثبت انتشار اوراق قرضه عین حالت قبل انجام می شود).

۱۵۹۶۹۵	۵/۱۱/۱ × هزینه بهره
۲۰۳۰۵	صرفه اوراق قرضه
۱۸۰۰۰۰	بانک

$$۱۵۹۶۹۵ = ۱۰\% \times (۱۹۳۸۹۶ + ۳۰۰۰۰۰) \times ۶/۱۲ = \text{هزینه بهره (۶ ماهه)}$$

۵۲۸۹۳	۵/۱۲/۲۹ × هزینه بهره
۷۱۰۱	صرفه اوراق قرضه
۶۰۰۰۰	بهره پرداختنی

محاسبات :

$$۱۷۳۵۹۱ = ۲۰۳۰۵ - ۱۹۳۸۹۶ = \text{مانده مستهلک نشده صرف}$$

$$۳۱۷۳۵۹۱ = ۳۰۰۰۰۰۰ + ۱۷۳۵۹۱ = \text{ارزش دفتری اوراق قرضه}$$

$$۱۵۸۶۷۹ = ۳۱۷۳۵۹۱ \times \frac{۶}{۱۲} \times ۱۰\% = \text{هزینه بهره ۶ ماهه دوم}$$

$$۵۲۸۹۳ = ۱۵۸۶۷۹ \times \frac{۲}{۶} = \text{هزینه بهره قابل تخصیص به دو ماهه پایانی سال ۸۵}$$

$$۱۰۵۷۸۶ = ۱۵۸۶۷۹ \times \frac{۴}{۶} = \text{هزینه بهره قابل تخصیص به چهار ماهه اول سال ۸۶}$$

۱۰۵۷۸۶	۵/۵/۱ × هزینه بهره
۶۰۰۰۰	بهره پرداختنی
۱۴۲۱۴	صرف اوراق قرضه
۱۸۰۰۰۰	بانک

در روش نرخ بهره مؤثر لازم است به چند نکته توجه داشته باشیم :

الف) در صورتی که اوراق قرضه به صرف منتشر شده است ، استهلاک صرف اوراق قرضه باعث کاهش مانده صرف و در نتیجه کاهش ارزش دفتری اوراق قرضه و در نهایت کاهش هزینه بهره‌ای می‌شود که بر مبنای ارزش دفتری محاسبه می‌شود.

ب) به واسطه اینکه مبلغ هزینه بهره در روش مزبور سیر نزولی دارد و مبلغ بهره پرداختنی نیز ثابت می‌باشد ، لذا مبلغ استهلاک صرف اوراق قرضه دائماً در حال افزایش خواهد بود.

ج) در صورتی که جهت نشان دادن هزینه بهره تحقق یافته در پایان سال مالی ناچار به انجام ثبت اصلاحی باشیم (مشابه ثبت اصلاحی انجام شده در مثال شرکت شیوا) در آن حالت مبنای محاسبه هزینه بهره در ثبت هزینه بعدی ، همان ارزش دفتری تاریخ انجام ثبت خواهد بود. به عبارت دیگر تا زمانی که هزینه بهره برای یک دوره پرداخت به‌طور کامل محاسبه و ثبت نشده است ، ارزش دفتری جدید محاسبه نخواهد شد.

حسابداری انتشار اوراق قرضه به کسر

در صورتی که اوراق قرضه به مبلغی کمتر از ارزش اسمی چاپ و منتشر گردد (نرخ بهره اسمی کمتر از نرخ بهره بازار باشد) ، هرگونه تفاوت بین مبلغ حاصل از فروش اوراق قرضه و ارزش اسمی آن در بدهکار حساب کسر اوراق قرضه ثبت و برحسب